

SEZAI KARAKOÇ'UN ANNELER VE ÇOCUKLAR ŞİİRİNİN TAHLİLİ

FUAT ARPA*

ANNELER VE ÇOCUKLAR

Anne öldü mü çocuk
Bahçenin en yalnız köşesinde
Elinde siyah bir çubuk
Ağzında küçük bir leke

Çocuk öldü mü güneş
Simsiyah görünür gözüne
Elinde bir ip nereye
Bilmez bağlayacağını anne

Kaçar herkesten
Durmaz bir yerde
Anne ölünce çocuk
Çocuk ölünce anne

I. ŞİİRİN DİL VE ÜSLUP AÇISINDAN İNCELENMESİ

Otuz dokuz sözcükten oluşan Anneler ve Çocuklar adlı şiirde üstat Sezai Karakoç bir yanıyla açık bir yanıyla yalın fakat sehl-i mümteni sanatını çok güzel örnekleyen bir üsluba yönelmiştir. Hemen hemen hiçbir yabancı sözcüğün kullanılmadığı bu küçük şiirde birinci ve üçüncü dördlükte hep eksiltili cümleler kullanılmış. Fakat ikinci dördlükte geniş zamanlı kelimeler tercih edilmiştir. Şiirde yedi defa sıfat kullanılmıştır. Üç çekimli fiil ve üç tane zarf fiil, bir tane pekiştirmeli durum zarfı kullanılırken geriye kalan sözcüklerin tümü adlardan oluşmaktadır. Simsiyah sözcüğü dışında hiçbir türemiş sözcük kullanmamış olan şair daha çok iki heceli sözcükleri tercih ederek kolay bir telaffuz imkânı sağlamıştır. Geniş zaman tipi ve ek fiilin geniş zamanının ön plana çıktığı bu şiirde "e" ve "r" sözcükleri âdeta bir fısıltı üslubunda şiiri insan ruhuna yaklaştırmaktadır.

Sezai Karakoç "Gün Doğmadan" adlı şiir kitabında (ki bütün şiirlerini burada toplamıştır) anne ve çocuk sözcüklerini çok sık kullanmıştır. Titiz bir okuma sonucu bütün şiirlerinde yaklaşık olarak anne sözcüğünü 92 defa çocuk sözcüğünü ise 159 defa kullandığı tespit edilmiştir, içerik (muhteva) açısından tahlile giriştiğimizde de değineceğimiz gibi "anne ve çocuk" kavramları Sezai Karakoç'ta çok önemli bir yer tutmaktadır. Hatta bu kavramlar diğer şiirlerinde o kadar yoğunlukla ele alınmıştır ki bizim seçtiğimiz bu kısacık şiirdeki anne ve çocuk sözcükleri diğer şiirlerdeki bu kavramların sadece tamamlayıcılarıdır da denebilir.

Anne ve çocuk sözcükleri dışında dört defa da "ölüm" kavramını kullanan şair âdeta üç kavram etrafında bir şiir kurmuştur.

Ölüm Anne Çocuk

Bu üç kavram arasındaki bağlantı ile şiirin diğer şiirlerindeki ilişkiye baktığımız zaman bir bütünlük hemen göze çarpmaktadır. Bu bütünlüğün içerisinde yer alan diğer önemli sözcük ise "sevgili"dir.

Kolay okunan ama bir okumayla anlaşılmayacak olan Anneler ve Çocuklar adlı şiir "zorun kolay anlatımı" dediğimiz söz sanatının mükemmel bir örneğidir, diyebiliriz. Bu tarz Sezai Karakoç öncesinde de sonrasında da çok başvurulan ama kolayca üstesinden gelinmeyen bir tarzdır.

II. ŞİİRİN MUHTEVA AÇIDAN TAHLİLİ

Anneler ve Çocuklar adlı şiirin üç bölümden oluşan birinci bölümünde öncelikle annesini kaybeden bir çocukla karşı karşıyayız. Bu çocuk bahçenin (dünyanın) en yalnız köşesinde elinde bir siyah çubuk ve ağzında küçük bir leke ile öylece durmaktadır. Siyah sözcüğü geleneğimizde matemden rengi olduğu için muhtemelen şair de bunu bilinçli olarak kullanmıştır. Çünkü annesini kaybeden çocuk üzgündür ve siyah çubukla birlikte matem vardır. Leke'nin de matemlidir, çünkü anne-sevgili-ölmüştür.

Şiirin ikinci bölümünde ölen ise çocuktur, anne ölünce çocuğun ve çocuk ölünce bir annenin psikolojisini karşılaştıran şair çocuk ölümünden sonra annenin evreni siyah gördüğünden bahsetmektedir. Güneşin simsiyah görünmesi ne kadar zor... Fakat evlat yitirmenin acısına dayanamayan bir anne-sevgili-güneş gibi muazzam bir varlığın o dayanılmaz aydınlığında simsiyah (karanlık) bir atmosfere hapsediliyor. Bu anne aynı zamanda çaresizdir ve kararsızdır.

"Elinde bir ip nereye / Bilmez bağlayacağını anne"

Anne ve çocuğun birbirlerinin ölümlerinden sonraki bu karamsarlık ve kararsızlıkları bize hemen sevgili ölümünden sonraki ruh hâlini hatırlatıyor:

"Ah beni vursalar bir kuş yerine"
"Yüzünde son gülümseme kaybolurken çocukların
Anneler anneler eller balkonla-

rın demirinde"

"Uzuyor, uzuyor altın saçları
Uğrunda ölünen güzel kızların"
"Anne ateşin önünde perişan"
"Annenin başı elleri arasında"
"Annenin dizinde derman yok"
"Noldu zarif latif anneler noldular"
"Her kadın acıma anıtı bir anne olsun
Çocuklara açılan mavi kırmızı pencere anne"
"Anne gitti ve sular buruştu testilerde"
"Anne ve babaların çilesinden
Çalınmış miraslarının içinden"
"Sen bir anne gibi tutun ufukları"
"Sanki yıllarca önce"
"Koyup gitmemiş sevgili
Annem hiç ölmemiş gibi
Günden öç alır geceler gibi"
"Ve o kadınlar nereye gittiler
Anne olan sevgili olan o kadınlar
Çocuklarının üzerine titrene
Kirpiklerinde hep aynı
Sevgi ve merhamet ışığı
O kadınlar gökyüzüne mi çekildiler"
O anneler o sevgililer
Geri gelecekler
Ve aydın o yiğit çocuklarını getirecekler"

"Anne" kavramının Karakoç şiirlerindeki bu mahzun yansıması elbette zaman zaman yerini ümide ve özgürlüğe de bırakmaktadır. Yukarıya alıntıladığımız mısralar arasında bunu görmek mümkün. Gerçi Karakoç'un şiirlerinde "anne ve çocuk kavramlarının tematiği başlı başına büyük bir araştırma konusudur ama ele aldığımız şiirde bu iki kavramın ölüm kavramıyla birlikte anahtar sözcükler olarak kullanılmaları bizleri şairin diğer mısralarında bu kavramları nasıl kullandığını merak ettirmesi pek tabiidir.

"Çocuk" sözcüğünün kullanımına gelince: Çağdaş şiirimizde çocuk, çocuk sevgisi, çocukların kaybı ile duyulan acı'yı konu edinen şiir sayısı az değildir. Ancak bu kavramı Karakoç kadar ve onun ele aldığı düzeyde bu sözcüğü kullanan var mı bilemiyoruz. Bütün şiirlerin-

de yaklaşık 200 defa bu sözcüğün etrafında âdeta farklı bir evren oluşturan Sezai Karakoç acaba neler söylemektedir:

"Bin parçaya böldü beni bir divane sır
Sesi geliyor sesi günahkâr çocukların"
"Ben doğmayan bir çocuk için söylenen bir ninni
Eller hafifçe tutmuş birbirini"

"Tut elimden
Düşen tüyleri toplayalım
Tut
İsimsiz çocuk ağlamasın"

"Yüzünde son gülümseme kaybolurken çocukların"

"Büyüyüp de çocuk kalmak
İşte bu en büyük tehlike
"Çocukluk günün dökülen yaprakları gibi"
"Bütün o çocuklar neredeler"
"Çocuk dediğin bir eksik yanı olmalı"
"Ben erginliği çocukluğumda yaşadım"
"Biz çocuklar buğulu"
"Kuşların bir başka biçimi olan o çocuklara"
"Çocuk ellerinden alırlar son dünya yeşilliğini"
"Çocuğu ölünce böyle çırpınır bir anne
Annesi ölünce bir çocuk öyle çırpınır"

"Ay yeni doğmuş
Ölü anneli
Bir çocuk gibi
Teslim edilmiştir bize"
"Solunda ölen çocuk Hiroşima Nagazaki"
"Gizli doğrulan çocuktan bir sesim ben"
"Çocuğu olmayan kadınlar yarasına"
"Işıldayan ne bir göz kapağında
Çocuk anne monoloğu mu"

Çocukluğun insan üzerindeki tesirleri "psikoloji ve onun ilgili bilim alanlarının en önemli konusudur, çocukluk tesirleri insanın bütün hayatı üzerinde müessirdir. Sezai Karakoç'un da özellikle 1970'lerden sonra yazdığı şiirlerde bu etkileri açıkça görürüz. Anneyi hatırlama anneye diyalogları aktarmalar, çocukluğun geçtiği mekânları mesela Dicle'yi anımsama.... Karakoç'un şiirlerinde çocuk çoğu zaman annesizdir. Aynı zamanda bir sevgili olan yanında çocuk geleceğin özlemi ve yarının umududur. Şiir sanatının ölümsüz temlerinden olan hü-

zün ve ölüm Karakoç şiirlerinde de önemli yer tutmaktadır. Anneler ve çocuklar adlı şiirinin üçüncü önemli kavramı ise ölümdür. Ölüm insanları (anne ile çocuğu) birbirinden ayırmaktadır. Şairin dünyasında ölüm bir yok oluş değildir. İslam düşüncesindeki ahiret kavramı ölüm sonrası hayat Sezai Karakoç'un şiirlerindeki özgün üslup ile çoğu zaman sevimli bir hâle gelmektedir.

"Anladım onlar ölmediler
Ölüm adına
Ölüm maskesini takınarak
Dönüştüler bir ışığa"

"Ben ağıt yazmayı sevmem
Ölümden değil dirilişten yanayım
Ölümden değil ölüm sonrasında yana"
"Ölüm geldi bana düğün armağanının gibi"
"Ey sevgili uzatma dünya sürgünümü benim"
"Anlarsın ölümler için yaşarmış"
"Günahını sırtına yüklenen kaplumbağa
Gibi ölüm önünde öz benliğim yavaşlar"
"Sokak fenerlerine asılmış
Güzel ve canlı ölüm
Aydınlatıyordu gerçeği"
"Öldükten sonra insan nasıl dirilecekse
Ölmeden ben öyle dirildim"

"Ben o güzelliği söylüyorum
Ölümün ötesindeki güzellik"
"Ölümün ötesini bir rebab gibi çal"
" Nerde ölümün o ak o yeşil
O siyah kırmızı keskin rengi
Artık ölüm ne gri ne kahverengi"

Mona Rosa'dan altı yıl sonra yazılan Anneler ve Çocuklar şiiri (1958 yaz) sevgisiz ortamdan hem annenin hem de çocuğun uzaklaşmak istediğini belirtir. Üzerinde iyi düşünüldüğünde bu şiirde dördüncü önemli kavramın da "yalnızlık" olduğu görülecektir. Bugünü yaşayan ünlü şairimiz efsaneleşen şiirinin getirdiği şöhrete rağmen "yalnız" bir insandır. Fakat onun yalnızlığı ve hüznüleri batı melankolisine benzemez. Anne, çocuk, ölüm ve nihayetinde ölüm tefekkürü ona yeni dünyaların haberlerini sunmaktadır. O elindekileri kaybedip yoklukla teselli bulan bir insan değildir. O yenilgi yenilgi büyüyen bir zafere bağlanmakta ve her kaderin üstünde bir kaderin bulunduğu inanmaktadır.